

prijs f 17,50

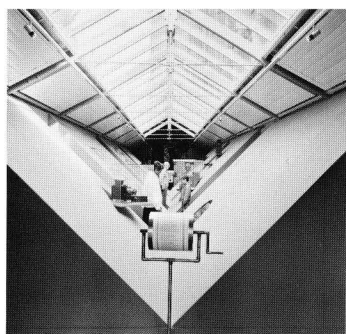
Tentoonstelling 'Hollywood in Holland' (foto: Thijs Quispel)

frans halsprijs voor tentoonstellingsvormgeving

de prijs

16 de prijs

Tentoonstelling 'Hollywood in Holland', Frans Halsmuseum, 1988; het winnende ontwerp van Paul Linse (foto's: Thijs Quispel)

overtuigen echter niet in de uitvoering. De verdeling van het vele en diverse materiaal – realia uit de geschiedenis van de cinema, historische documenten, werkfoto's uit de studio, portretten van filmsterren, fotoseries van de films, video's, dia's en verklarende teksten – over de verschillende ruimtelijke onderdelen van de expositie is op het eerste gezicht willekeurig. De functie van het lichte 'dal' is onduidelijk, al leverde het een spectaculair beeld op.

Met de keuze tussen Vogelaar en Linse is één van de cruciale kwesties rond de prijs en de bedoeling ervan aangeduid: de meerslachtigheid van dit – overigens lofwaardige – initiatief. Volgens de omschrijving door het FHM was de bedoeling van de Frans Halsprijs een tweeledige: enerzijds 'een platform bieden voor veelbelovende nieuwe Nederlandse vormgevers' anderzijds een discussie over tentoonstellingsvormgeving op gang brengen. 'Deze discussie is interessant voor de Nederlandse vormgeving, voor de Nederlandse museumwereld en voor bedrijven die affiniteit hebben met en producent zijn van vormgeving in de ruimste zin van het woord', zo weet de jury. En alsof dit nog niet genoeg is moet de prijs daarbij nog 'een impuls zijn voor vernieuwende en zo mogelijk meer efficiënte vormgeving'.

Zoals ook door FHM en jury onderkend werd kan van een platform voor jong talent geen sprake zijn zonder open inschrijving. Juist als de bedoeling is onbekend talent een kans te bieden kan niet afgegaan worden op de voordracht van individuele personen, ook al doen zij nog zo goed hun best niemand te vergeten.

Ook de uitnodiging tot deelname aan zowel ervaren ontwerpers als jong talent hinkte op twee gedachten die aan de

prijsvraag ten grondslag lagen. Aan de ene kant wilde men nieuwe beginnende ontwerpers benaderen, aan de andere kant is tentoonstellingsvormgeving een veeleisende zaak, wellicht te veeleisend voor een ontwerper, die nog weinig ervaring heeft met tentoonstellingsvormgeving, zo luidt de verdediging in het juryrapport. Wie 'men' hier is, is overigens onduidelijk; het FHM of de jury? Wel duidelijk is dat de twee uitgangspunten van de prijsvraag om tegelijk een talentenjacht te zijn én een discussieplatform, zich moeilijk met elkaar laten verenigen. Het aanzwengelen van discussie vergt een andere strategie dan het stimuleren van nieuw talent.

De discussie over de rol van vormgevers bij de inrichting van exposities zou gevoerd moeten worden op basis van de standpunten die daarover reeds zijn ingenomen door zowel tentoonstellingsbedenkers als vormgevers. De toelichting bij de subsidieaanvraag van het FHM geeft hierop alvast een voorzet: 'Bij het huidige tentoonstellingswezen is vormgeving veelal niet meer dan een esthetische face-lift van het museale gebodene. Kleur, grafische vorm, betekening hebben tot doel een zekere eenheid te scheppen. Wanneer de vormgeving de veel gecompliceerdere doelstelling krijgt een concept, een idee, een boodschap van een tentoonstelling toe te lichten, dan zijn de eerder genoemde esthetische hulpmiddelen veelal ontoereikend.'

Nu blinkt geen van de zes ontwerpen uit in het door middel van de vormgeving toelichten van een inhoudelijk concept, met uitzondering van de ontwerpen van Vogelaar en van Karel Kruijzen. Het plan van de laatste is misschien niet tot in de puntjes uitgewerkt, maar is inhoudelijk een zeer doordacht voorstel, dat de tentoonstelling uitlijnt boven het niveau van lokale geschiedschrijving. De dwingende en effectieve routing en de aankleding van de ruimtes (kassa, bioscoop, opnamestudio en decor) plaatsen het onderwerp – de Haarlemse filmfabriek – in de sfeer en de context van de tijd, de jaren '10 en '20. Vergeleken bij deze twee ontwerpen is het voorstel van de uiteindelijke prijswinnaar, Paul Linse, veel meer een 'esthetische face-lift' dan het FHM had mogen goed vinden. Linses tentoon-

Nederland heeft er een nieuwe prijs voor vormgeving bij: de Frans Halsprijs voor tentoonstellingsvormgeving. Het initiatief verdient en ontvangt veel lof. De uitwerking van deze nieuwe prijs laat echter nog veel te wensen over. Carel Kuitenbrouwer maakt de balans op nu voor de eerste keer de prijs is uitgereikt.

door Carel Kuitenbrouwer

● Het Haarlemse Frans Halsmuseum (FHM) heeft ter gelegenheid van zijn vijftienvestigste verjaardag de 'Frans Halsprijs voor Tentoonstellingsvormgeving' ingesteld. De prijs werd op 2 september jl, tijdens een drukbezochte 'vormgevingsdag', voor het eerst uitgereikt. Het is de bedoeling de prijs voortaan om de twee jaar toe te kennen.

Daarmee werd voor het eerst in ons land een prijs ingesteld voor het vormgeven van tentoonstellingen. Het is nog tamelijk ongewoon deze bezigheid als een volwaardig vakgebied te beschouwen. Ook de manier waarop de prijs wordt toegekend is nieuw voor vormgevend Nederland. Die manier is te vergelijken met het gebruik van prijsvragen in architectenkringen. Daarbij kunnen plannen ingediend worden voor een in de toekomst te realiseren project. De winnaar van de prijsvraag krijgt dan de opdracht de uitvoering van zijn plannen ook daadwerkelijk te begeleiden.

Het onderwerp van de prijsvraag voor de Frans Halsprijs was de vormgeving van de jubileumtentoonstelling van het FHM: 'Hollywood in Holland', die handelt over de 'Filmfabriek Hollandia', een filmbedrijf dat bijna tegelijkertijd met het FHM in Haarlem werd opgericht en dat tussen 1912 en '23 een ongeëvenaarde produktie van stomme speel- en documentairefilms voortbracht.

De prijs bestond uit een geldbedrag van f 7500,-. Daarnaast werd de bekroonde ontwerper met een honorarium in staat gesteld zijn plan – in samenwerking met de technische dienst van het museum – te verwezenlijken. Het resultaat was tot 23 oktober in de Vishal te zien. Van de andere inzendingen van de prijsvraag waren in het museum zelf de maquettes en enige schetsen tentoongesteld.

De jury van de Frans Halsprijs bestond uit interieurarchitecte Marijke van der Wijst, vormgeefster van tentoonstellingen o.a. in Museum Boymans-van Beuningen en het Stedelijk Museum, Jan van Toorn, grafisch ontwerper en hoofd van de afdeling Grafiek van de Rijksacademie, Anthon Beeke, grafisch ontwerper en Antoinette Visser, hoofd van de educatieve afdeling van het FHM en geestelijk moeder van de prijs.

Ge dwongen door het korte tijdsbestek waarin de selectie én uitvoering van het bekroonde ontwerp moesten plaatsvinden, werd afgezien van een open inschrijving. Op voordracht van de juryleden werd aan elf mensen gevraagd reeds gemaakt werk in te sturen. Bij dit verzoek was schriftelijke informatie gevoegd over de Frans Halsprijs en over de vorm te geven tentoonstelling 'Hollywood in Holland'. Van hen reageerden negen ontwerpers en uit deze negen werden weer zes inschrijvers uitgenodigd aan de prijsvraag deel te nemen: het Amsterdamse ontwerp bureau A&a, grafisch ontwerper Karel Kruijzen uit Breda, architect Radboud van Beekum, industrieel ontwerper Paul Linse, beiden uit Amsterdam, ruimtelijk ontwerper Annelies de Leede uit Rotterdam en ontwerper Frans Vogelaar uit Londen. Op 14 april jl werd een informatiedag gehouden waarop de deelnemers zich inhoudelijk konden oriënteren op het ontwerp.

Paul Linse, die in 1987 cum laude afstudeerde aan de Eindhovense Academie voor Industriële Vormgeving, was de gelukkige winnaar. Getuige het juryrapport had de jury grote moeite te kiezen tussen twee ingezonden ontwerpen. Het waren 'de qua vormgeving meest aansprekende voorstellen (...): die van Frans Vogelaar en Paul Linse'.

Omdat er bij beide ontwerpen twijfel bestond over de uitvoerbaarheid en het materiaalgebruik, werd aan Vogelaar en Linse gevraagd hun voorstellen op die punten nader uit te werken. Die uitwerking bracht echter niet de antwoorden op de vragen die de jury beantwoord had willen zien. Er bleef in het bijzonder onzekerheid bestaan over de haalbaarheid van Vogelaars buitengewoon ongebruikelijke voorstel. Vogelaars plan bestond uit drie ruimten: de 'Blue Box' (bedoeld als 'overgang tussen realiteit en gereconstrueerde geschiedenis'), een inleiding op het thema en de eigenlijke tentoonstelling. De sfeer van film en filmmaken werd in beeld en geluid opgeroepen middels film- en diaprojecties, op het ritme van een oude projector, trillende TL-buizen, 'zuigende en verleidelijke geluiden', etc.

Vogelaar beoogde een 'evocatieve' presentatie, waarbinnen tevens al het voor de tentoonstelling benodigde materiaal een plaats kon vinden. De jury noemt zijn ontwerp 'een briljant plan dat zowel door zijn ruimtelijke benadering als door zijn complexiteit een uitdagend antwoord is op het idee van de tentoonstelling', maar was tegelijk bang dat de uitvoering van de tentoonstelling onder zijn leiding niet binnen de beschikbare twee- en een-halve week kon worden volbracht. Zij koos dan ook voor de veilige, maar minder avontuurlijke weg en bekroonde Paul Linses ontwerp.

'Het ruimtelijk gebaar bij Linse sluit goed aan bij de architectuur van de Vishal', zo oordeelde de jury, die verder waardering uitprak voor de onderverdeling van de ruimte in een licht middendeel en donkere gangen daaromheen. Toch was de jury niet onverdeeld gelukkig met de keuze, zo blijkt

stelling heeft een overrompend visueel effect, maar de inhoudelijke verantwoording van die vorm is mager.

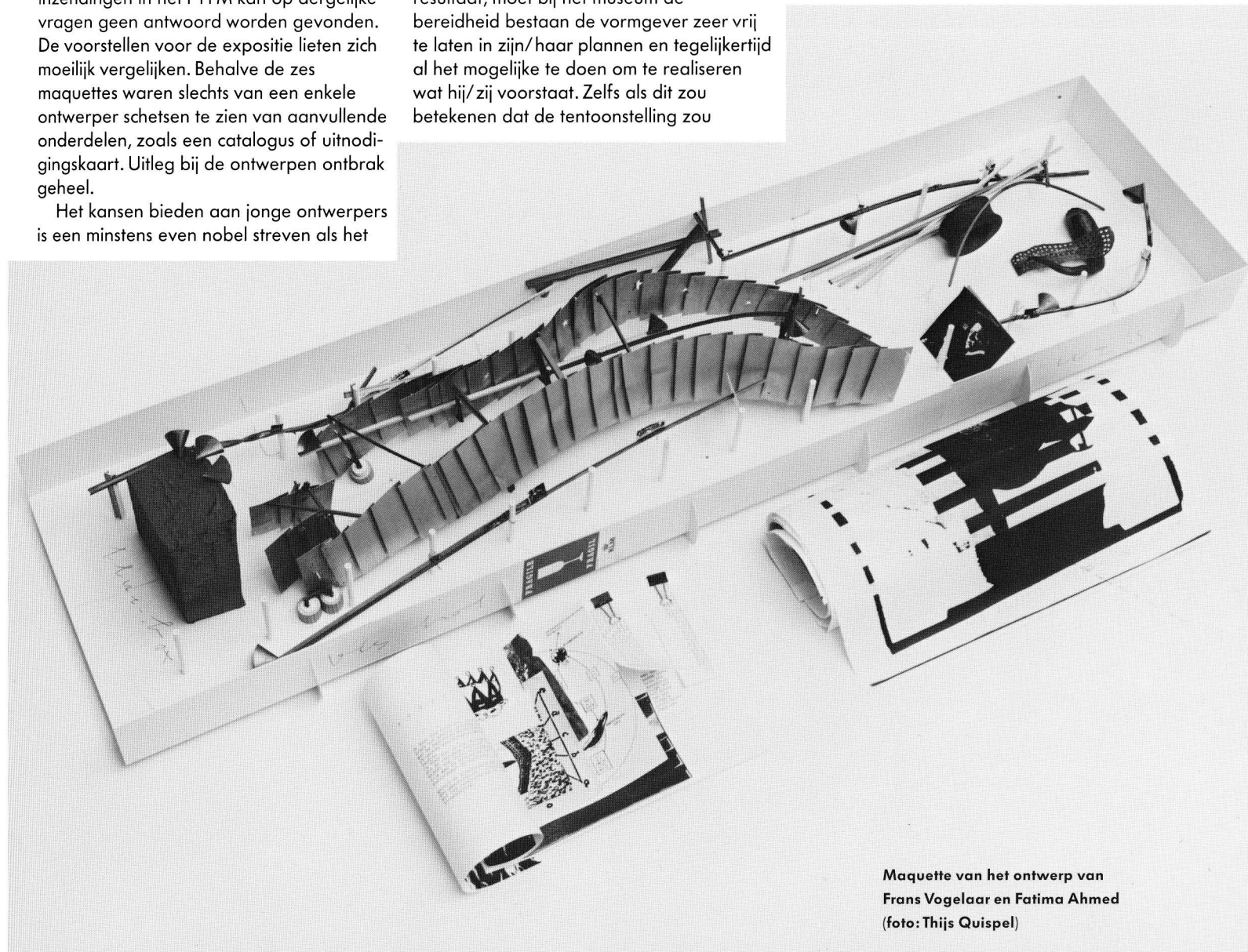
Om het gebied van de tentoonstellingsvormgeving in kaart te brengen en de stellingen daarin te verkennen, zou een prijsvraag een waardevol instrument kunnen zijn, mits daaraan ervaren ontwerpers en inrichters van onderscheiden opvatting en signatuur zouden deelnemen. Op die manier zou bijvoorbeeld de vraag welke discipline (industrieel ontwerp, binnenhuisarchitectuur of grafisch ontwerp) bepalend is voor de inrichting van een expositie kunnen worden beantwoord aan de hand van concrete voorstellen.

Met de gebrekkige presentatie van de inzendingen in het FHM kan op dergelijke vragen geen antwoord worden gevonden. De voorstellen voor de expositie lieten zich moeilijk vergelijken. Behalve de zes maquettes waren slechts van een enkele ontwerper schetsen te zien van aanvullende onderdelen, zoals een catalogus of uitoedingskaart. Uitleg bij de ontwerpen ontbrak geheel.

Het kansen bieden aan jonge ontwerpers is een minstens even nobel streven als het

stimuleren van discussie in een vakgebied. Maar het is een heel andere zaak. Een veelbelovende, maar onervaren ontwerper de gelegenheid geven zijn (onbevangen, originele of gedurfd) visie op het gecompliceerde vak van de vormgeving van tentoonstellingen te geven en aan de praktijk te toetsen is voorwaar geen eenvoudige aangelegenheid. Om dit waar te maken zal zo'n jonge ontwerper veel inhoudelijke medewerking en technische begeleiding moeten krijgen bij het realiseren van zijn/haar plannen op schaal 1:1. Om te voorkomen dat het positieve effect van de stimulans voor jonge vakgenoten omslaat in zijn tegendeel door een gefrustreerde samenwerking en/of een teleurstellend resultaat, moet bij het museum de bereidheid bestaan de vormgever zeer vrij te laten in zijn/haar plannen en tegelijkertijd al het mogelijke te doen om te realiseren wat hij/zij voorstaat. Zelfs als dit zou betekenen dat de tentoonstelling zou

'mislukken' in de ogen van conservatoren of museumdirectie. Gezien de grote risico's die dit uitgangspunt inhoudt is het overigens begrijpelijk dat het FHM hiervoor niet radicaal heeft gekozen. Maar wel jammer. Want juist op die manier zouden de uiteenlopende uitgangspunten van de prijsvraag weer enigszins met elkaar te verenigen zijn. Het zou dan vooral een stimulans zijn voor de discussie over de samenwerking en taakverdeling van conservator en vormgever(s) bij de inrichting van tentoonstellingen. Zoals de prijs nu is georganiseerd worden de goede intenties gefrustreerd door de praktijk en de beperkingen van een enthousiast, maar klein museum.

Maquette van het ontwerp van Frans Vogelaar en Fatima Ahmed (foto: Thijs Quispel)